

วิธีการศึกษา

การศึกษาในบทนี้จะเป็นการเสนอวิธีการต่าง ๆ ที่ใช้ในการศึกษาการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมของชุมชนชนบทในจังหวัดชลบุรี เพื่อนำไปใช้ในการอธิบายรูปแบบของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมของชุมชนชนบททางการแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่ทางเศรษฐกิจ การแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่ทางสังคม และการผสมผสานทางสังคมอย่างเป็นทางการ เพื่อการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของระดับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมกับที่ตั้งหมู่บ้าน ความสัมพันธ์ระหว่างการแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่ทางเศรษฐกิจทางสังคม และการผสมผสานทางสังคมอย่างเป็นทางการ เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมของชุมชนกับระยะทางและเวลาที่ใช้ในการเดินทางจากหมู่บ้านที่ศึกษาถึงตัวอำเภอและถึงตัวจังหวัด ดังนั้น การศึกษาในบทนี้จะครอบคลุมตั้งแต่การศึกษาประชากรและกลุ่มตัวอย่าง วิธีการสุ่มตัวอย่าง วิธีการวัดตัวแปร นิยามศัพท์ปฏิบัติการ วิธีการเก็บข้อมูลและอุปกรณ์การรวบรวมข้อมูล และลักษณะโดยทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษา

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ในการศึกษาการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมของชุมชนชนบทครั้งนี้ หน่วยของการวิเคราะห์ก็คือ หมู่บ้าน โดยจะพิจารณาว่า แต่ละหมู่บ้านก็คือ ระบบสังคม ซึ่งจะประกอบด้วยลักษณะทางด้านเศรษฐกิจ และสังคม เป็นของตนเองและจะแตกต่างจากหมู่บ้านอื่น

จังหวัดชลบุรีแบ่งการปกครองออกเป็น 9 อำเภอ 1 กิ่งอำเภอ มีตำบลทั้งสิ้น 89 ตำบล 653 หมู่บ้าน แต่ในการศึกษาครั้งนี้ต้องการศึกษาเฉพาะชุมชนชนบท ดังนั้นจึงตัดเทศบาล

เมืองชลบุรี เทศบาลเมืองพนัสนิคม เทศบาลตำบลศรีราชา เมืองพัทยาออกไป และกิ่งอำเภอ เกาะสีชัง ซึ่งมีปัญหาทางด้านความปลอดภัย จึงเหลือประชากร 631 หมู่บ้าน แต่ด้วยข้อจำกัดทางด้านเวลาและงบประมาณ และการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาในระดับมหภาค ซึ่งจำนวนตัวอย่างจะต้องไม่น้อยกว่า 30 หมู่บ้าน การสุ่มตัวอย่างจะใช้จำนวนร้อยละ 10 ของประชากร จะได้หมู่บ้านที่จะทำการศึกษาต่อไป 63 หมู่บ้าน

วิธีการสุ่มตัวอย่าง

การเลือกตัวอย่างจะใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างที่เป็นไปตามโอกาสทางสถิติ (Probability Sample) โดยใช้แบบ Systematic Sample หรือกลุ่มตัวอย่างแบบมีระบบ ซึ่งจะมีขั้นตอนดังนี้คือ ทำบัญชีประชากรขึ้นก่อน ซึ่งในการศึกษานี้คือ 631 หมู่บ้าน และให้เลขประชากรตั้งแต่ 1 ถึง 631 (การเรียงอำเภอและตำบลจะเรียงตามทำเนียบของทางราชการ ซึ่งจัดเรียงไว้แล้ว) แล้วแบ่งประชากรเป็นช่วง ช่วงละ 10 เพราะต้องการตัวอย่างร้อยละ 10 จากนั้นทำลวด 10 ใบ เขียน 1-10 และจับขึ้นมา ได้เลขอะไรจะต้องเริ่มต้นด้วยเลขนั้น และบวกเพิ่มช่วงละ 10 จนครบซึ่งจะได้ตัวอย่างที่ต้องการจำนวน 63 หมู่บ้าน

วิธีการวัดตัวแปร

การศึกษาการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมของชุมชนชนบท โดยอาศัยแนวความคิดระบบสังคมของชุมชนว่าในการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างจะต้องผ่าน 2 กระบวนการคือ กระบวนการแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่ของสังคมและกระบวนการผสมผสานกันของสังคม ซึ่งในการรวบรวมข้อมูล เพื่อการศึกษานี้จะต้องอาศัยการสังเกตโดยผ่านรูปแบบของสถาบันที่แสดงให้เห็นถึงการแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่และการผสมผสานกันในชุมชน ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเป็นที่ยอมรับหรือรู้จักกันอย่างกว้างขวางโดยทั่วไปและมีปรากฏอยู่ในชุมชน ซึ่งอาจจะเป็นสิ่งของต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้น เหตุการณ์ กิจกรรม ตลอดจนสถาบันที่เกิดขึ้นในชุมชนนั้น ๆ ซึ่งในที่นี้ การจะวัดค่าตัวแปรต่าง ๆ ที่จะใช้ในการศึกษา จะต้องรวบรวมข้อมูลในระดับหมู่บ้านและจะใช้การสัมภาษณ์โดยใช้แบบสอบถาม ดังนั้นจึงต้องสร้างแบบสอบถามให้เหมาะสมและมีความเชื่อถือ

ได้เพื่อสามารถนำไปใช้ในการศึกษาได้ และก่อนที่จะวัดค่าตัวแปรจะต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับตัวแปรหลักหรือแนวความคิดหลักของการศึกษาก่อน

นิยามศัพท์ปฏิบัติการ (The Operationalization of Concepts)

ในการศึกษาที่ตัวแปรหลักหรือแนวความคิดหลักของการศึกษาจะมีดังนี้คือการแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่ทางเศรษฐกิจ การแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่ทางสังคม และการผสมผสานกันทางสังคม ซึ่งจะต้องให้นิยามศัพท์ปฏิบัติการโดยอาศัยนิยามศัพท์ทั่วไปจากผู้ที่ได้ทำการศึกษาในเรื่องนี้มาก่อน และจะนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับชุมชนชนบทของไทย โดยเฉพาะในจังหวัดชลบุรี ซึ่งในการใช้นิยามศัพท์ปฏิบัติการนี้จะต้องสามารถวัดค่าของตัวแปรหรือแนวความคิดหลักที่จะศึกษาได้ ดังนั้นก่อนที่จะสร้างแบบสอบถามผู้ศึกษาจึงได้ทำการสำรวจ (survey) สภาพโดยทั่วไปของจังหวัดชลบุรีก่อน เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถามเพื่อวัดค่าตัวแปร

การแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่ทางเศรษฐกิจและสังคม

โดยทั่วไปแล้ว การแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่ของชุมชนจะหมายถึง สิ่งที่สามารถมองเห็นได้ เช่น สิ่งของ กิจกรรมต่าง ๆ เหตุการณ์ต่าง ๆ หรือสถาบันต่าง ๆ ที่แสดงให้เห็นถึงการแยกย่อยภายในชุมชน Young และ Fujimoto (1965) ได้ศึกษาชุมชนในละตินอเมริกา 54 ชุมชน โดยใช้ Guttman Scale วัดแนวความคิดนี้ โดยนำไปประเมินถึงการที่มีความหลากหลายของบทบาทพิเศษต่าง ๆ และสถาบันต่าง ๆ ในชุมชน และในปี 1966 Young, Spencer และ Flora ได้ศึกษาชุมชนเกษตรจากหลายภาคของโลกจำนวน 50 ชุมชน และได้พัฒนาริธีการ Guttman Scale ที่แสดงให้เห็นถึงรูปแบบของการแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่ในชุมชนเหล่านั้น โดยจะมีหัวข้อที่แสดงสเกลจะเริ่มจากหัวข้อที่สามารถผ่านไม่ได้ (Threshold items) และจะเข้าสู่หัวข้อที่มีการจัดองค์การที่ซับซ้อนเพิ่มขึ้น

ในประเทศไทยมีการศึกษาที่สามารถนำมาเป็นแนวทางได้คือ ชอบ เข็มกลัด (2521)

ได้ศึกษาการพัฒนาโครงสร้างของหมู่บ้านในประเทศไทย จำนวน 49 หมู่บ้านในอำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี โดยศึกษาความแตกต่างทางด้านโครงสร้าง การติดต่อกับศูนย์กลางหรือระบบใหญ่ และความเป็นปึกแผ่นของหมู่บ้าน โดยให้นิยามศัพท์ปฏิบัติการของความแตกต่างทางด้านโครงสร้างว่าหมายถึง ระดับหรือปริมาณหรือจำนวนของสถาบันที่ปรากฏอยู่ในหมู่บ้าน ซึ่งสถาบันในที่นี้หมายถึง สิ่งที่กำหนดให้เป็นสัญลักษณ์แทนสถาบัน และจากการศึกษาของชอบ เข้มกสัด ได้เสนอ หัวข้อที่ใช้วัดความแตกต่างของหมู่บ้าน ดังนี้คือ

- โรงเรียนประถมศึกษา
- ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน
- สถานีอนามัย
- สำนักงานผดุงครรภ์
- ส้วมซึม
- บ่อน้ำที่มีเครื่องสูบน้ำด้วยไฟฟ้า
- โรงสีข้าว
- รถไถนาสี่ล้อ
- รถไถนาสองล้อ
- รถหรือเครื่องยนต์แนวข้าว
- วัดทางพุทธศาสนา
- ร้านค้าหรือร้านขายของชำ
- ร้านตัดผม
- ร้านตัดเย็บเสื้อผ้า
- บิมน้ำมันแบบใช้มือหมุน
- ร้านซ่อมรถจักรยานสองล้อ
- ร้านขายกาแฟ
- การใช้บุญ

ผลการศึกษาสเกลของความแตกต่างของโครงสร้างของหมู่บ้านของ ชอบ เข้มกสัด ประกอบด้วยหัวข้อต่าง ๆ ดังนี้

- การใช้ส้วมซึม (ตั้งแต่ 5 ครัวเรือนขึ้นไปในหมู่บ้าน)
- ร้านค้าหรือร้านขายของชำ
- วัดทางพุทธศาสนา
- โรงเรียนประถมศึกษา
- ร้านตัดผม
- สถานีอนามัย

นอกจากนี้แล้วยังมีการศึกษาของ Thavinpipatkul (1983) ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมของชุมชนชนบทในภาคกลางของประเทศไทยจำนวน 50 หมู่บ้าน ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และ 50 หมู่บ้านในจังหวัดสุพรรณบุรี และจากการศึกษานี้ ผู้ศึกษาได้นำมาใช้เป็นแนวทางที่สำคัญในการศึกษาครั้งนี้ โดยที่ Thavinpipatkul ได้ศึกษากระบวนการแยกย่อยของโครงสร้างสังคมของชุมชนเป็นด้านเศรษฐกิจและสังคม และกระบวนการผสมผสานกันทางสังคม* และได้ให้นิยามศัพท์ของการแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่ทางเศรษฐกิจว่าหมายถึง "หน้าที่และความชำนาญพิเศษในระบบเศรษฐกิจของชุมชนที่กระจายออกไปอันเกี่ยวข้องกับการผลิต การกระจายผลผลิต และการบริโภคสินค้าและบริการ" สิ่งที่จะแสดงให้เห็นถึงการแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่ทางด้านเศรษฐกิจในชุมชนชนบท ได้แก่ สิ่งของ เหตุการณ์ กิจกรรมต่าง ๆ หรือสถาบันที่เกี่ยวข้องกับการผลิต การกระจายผลผลิต และการบริโภคสินค้าและบริการในสาขาเกษตรกรรม อุตสาหกรรม และบริการ Thavinpipatkul ได้เสนอหัวข้อที่ใช้วัดความแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่ทางเศรษฐกิจ ดังนี้คือ

---

* ในการศึกษาที่ผู้ศึกษาได้นำนิยามศัพท์ปฏิบัติการของ 2 กระบวนการนี้มาใช้ โดยได้รับการแนะนำและอธิบายจากผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ดารณี ถวิลนิพนธ์กุล ซึ่งเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาในการทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้

ด้านการผลิต

- การใช้ส้วมโถนา
- การใช้เครื่องจักรโถนา
- การใช้ปุ๋ยธรรมชาติและปุ๋ยหมัก
- การใช้ปุ๋ยเคมี
- การใช้ยาปราบศัตรูพืช
- การใช้เมล็ดพันธุ์พืชที่ทางการแนะนำ
- การใช้ป้อนน้ำ
- การใช้เครื่องนวดข้าว
- โรงสีข้าวขนาดเล็ก
- โรงสีข้าวขนาดใหญ่
- อุตสาหกรรมในครัวเรือน
- อุตสาหกรรมขนาดเล็ก (คนงานน้อยกว่า 10 คน)
- อุตสาหกรรมขนาดใหญ่ (คนงานมากกว่า 10 คน)
- การแลกเปลี่ยนแรงงาน
- การจ้างแรงงาน

ด้านการกระจายผลผลิต

- การใช้เกวียนในการขนส่งสินค้า
- การใช้รถบรรทุกเล็กในการขนส่งสินค้า
- ร้านซ่อมรถจักรยาน
- อู่ซ่อมรถยนต์
- ร้านขายน้ำมันเชื้อเพลิง
- การบริการทางด้านการขนส่ง

ด้านการบริโภค

- ร้านอาหาร และ/หรือร้านกาแฟ

- โรงภาพยนตร์
- ร้านค้าทั่วไป
- ร้านตัดผมชาย
- ร้านตัดเสื้อผ้าสตรี
- ร้านตัดผม (ร้านเสริมสวย)
- ร้านตัดเสื้อผ้าบุรุษ

ผลของการศึกษาสเกลของความแตกต่างของโครงสร้างและหน้าที่ทางด้านเศรษฐกิจ
ของหมู่บ้านของ Thavinpipatkul ประกอบด้วยหัวข้อทางด้านต่าง ๆ ดังนี้

ด้านการผลิต

- การใช้ปุ๋ยเคมี
- การใช้ป้อนน้ำ
- โรงเรียนขนาดเล็ก
- โรงเรียนขนาดใหญ่

ด้านการกระจายผลผลิต

- การใช้รถบรรทุกเล็กในการขนส่งสินค้า
- ร้านขายน้ำมันเชื้อเพลิง
- ร้านซ่อมรถจักรยาน
- อู่ซ่อมรถยนต์

ด้านการบริโภค

- ร้านค้าทั่วไป
- ร้านอาหาร และ/หรือร้านกาแฟ
- ร้านตัดเสื้อผ้าสตรี
- ร้านเสริมสวย

- ร้านตัดเสื้อผ้าบุรุษ

ส่วนการแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่ทางสังคมนั้น Thavinpipatkul ได้ให้นิยามศัพท์ปฏิบัติการว่า หมายถึง "หน้าที่และความชำนาญพิเศษทางด้านสังคมของชุมชนชนบทที่กระจายออกไปอันเกี่ยวข้องกับความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ซึ่งเกี่ยวข้องกับแบบแผนค่านิยมในชุมชนชนบท และเกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ทางสังคมที่ดีของสมาชิกในชุมชน" หัวข้อที่แสดงให้เห็นถึงการแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่ทางสังคมของชุมชนชนบทในภาคกลางของประเทศไทยมีดังนี้คือ

- โรงเรียนประถมศึกษา
- โรงเรียนมัธยมศึกษา
- บ่อน้ำสาธารณะ
- น้ำใช้ในครัวเรือน
- ไฟฟ้า
- สถานีอนามัย
- กลุ่มแม่บ้าน
- กลุ่มเยาวชน
- กลุ่มชาวนา
- กลุ่มอาชีพอื่น ๆ

ผลของการศึกษาสเกลของการแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่ทางด้านสังคมของหมู่บ้าน จะประกอบด้วยหัวข้อต่าง ๆ ดังนี้

- สถานีอนามัยภายในชุมชน
- โรงเรียนประถมศึกษา
- น้ำใช้ในครัวเรือน
- โรงเรียนมัธยม

จากการให้นิยามศัพท์ปฏิบัติการของแนวความคิดทางด้านการศึกษา หรือการแยก

ย่อยของโครงสร้างทางสังคมของการศึกษาวิจัยก่อน ๆ นั้น จะเป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างของรูปแบบที่แสดงให้เห็นถึงการแยกย่อยภายในชุมชนต่าง ๆ ซึ่งมีทั้งการแยกย่อยทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งผลของสเกลจะมีทั้งการศึกษาการแยกย่อยโดยส่วนรวม และแยกศึกษาเป็นการแยกย่อยทางด้านเศรษฐกิจและทางด้านสังคม ในการศึกษาครั้งนี้จะทำการศึกษการแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่ของชุมชนเป็นด้านเศรษฐกิจและด้านสังคม

การแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่ทางเศรษฐกิจ (Economic Differentiation) ของชุมชนชนบท สามารถให้นิยามศัพท์ปฏิบัติการเพื่อการศึกษาเหมือนกับของ Thavipipatkul (1983) ว่าหมายถึง หน้าที่และความชำนาญพิเศษในระบบเศรษฐกิจของชุมชนที่กระจายออกไปอันเกี่ยวข้องกับการผลิตสินค้าและบริการ การกระจายผลผลิต และการบริโภคสินค้าและบริการ หัวข้อต่าง ๆ ที่แสดงให้เห็นถึงการแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่ทางเศรษฐกิจของชุมชนชนบทจะเป็นสิ่งของ เหตุการณ์ กิจกรรม หรือสถาบัน อันเกี่ยวข้องกับการผลิต การกระจายผลผลิต และการบริโภค ในสาขาการผลิตทั้ง 3 สาขา คือ การเกษตร อุตสาหกรรม และการบริการ หัวข้อเหล่านี้จะมีความแตกต่างกันไปซึ่งขึ้นอยู่กับลักษณะของชุมชนหรือสังคมว่าเป็นสังคมแบบง่าย ๆ หรือสังคมประเพณีนา หรือสังคมที่ทันสมัยซึ่งจะมีความซับซ้อนในเรื่องของการแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่มากขึ้น ดังนั้นหัวข้อต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่ของชุมชนชนบทในจังหวัดชลบุรี จะมีดังนี้

ด้านการผลิต

- การใช้แรงงานสัตว์ในการทำนา
- การใช้แรงเครื่องยนต์ในการทำนา
- การใช้ปุ๋ยธรรมชาติ (ปุ๋ยคอก) และ/หรือปุ๋ยหมัก
- การใช้ปุ๋ยวิทยาศาสตร์หรือปุ๋ยเคมี
- การใช้ยาฆ่าแมลง
- การใช้เมล็ดพันธุ์ตามที่ทางการแนะนำ
- การใช้เครื่องสูบน้ำ

- การใช้เครื่องยนต์ในการนวดข้าว
- โรงสีข้าวขนาดเล็ก (สีข้าวได้วันละ 1-3 เกวียน)
- โรงสีข้าวขนาดกลาง (สีข้าวได้วันละ 4-6 เกวียน)
- โรงสีข้าวขนาดใหญ่ (สีข้าวได้วันละ 6 เกวียนขึ้นไป)
- อุตสาหกรรมฟืนบ้านหรืออุตสาหกรรมในครัวเรือน
- อุตสาหกรรมขนาดเล็ก (คนงานน้อยกว่า 10 คน)
- อุตสาหกรรมขนาดใหญ่ (คนงานมากกว่า 10 คน)
- การแลกเปลี่ยนแรงงาน
- การจ้างแรงงาน

ด้านการกระจายผลผลิต

- การใช้เกวียนบรรทุกพืชผลและสินค้า
- การใช้รถบรรทุกเล็กบรรทุกพืชผลและสินค้า
- การใช้รถบรรทุกใหญ่บรรทุกพืชผลและสินค้า
- ร้านซ่อมจักรยาน
- อู่ซ่อมรถยนต์
- ร้านซ่อมไดนาโม มอเตอร์
- สถานที่ขายปลีกร้ามน้ำมัน (ถังลอย) หรือแบบมือหมุน
- บัมร้ำมัน
- บัมแกส

ด้านการผลิต

- ร้านขายอาหาร กาแฟ สุรา (ร้านไม้ เฟิง มีการลงทุนไม่มาก)
- ร้านขายอาหาร กาแฟ สุรา (ห้องแถว ตึกแถว มีการจ้างลูกจ้างในร้าน)
- ภัตตาคาร สวนอาหาร ไนต์คลับ
- ร้านขายของชำขนาดเล็ก
- ร้านขายของชำขนาดใหญ่

- ร้านตัดผมชาย
- ร้านเสริมสวย (ตัดผมสตรี)
- ร้านตัดเสื้อผ้ากางเกงชาย
- ร้านตัดเสื้อสตรี
- ร้านขายของ
- ร้านขายยา
- คลินิก
- ร้านขายเฟอร์นิเจอร์ เครื่องสุขภัณฑ์
- ร้านขายวัสดุก่อสร้าง (อิฐ หิน ปูนซีเมนต์ ฯลฯ)
- ตัวแทนจำหน่ายรถยนต์
- ธนาคาร
- บริษัทประกันชีวิต ประกันภัย
- โรงแรม บังกาโล
- โรงภาพยนตร์
- ตลาด และการติดตลาด
- โรงฆ่าสัตว์
- หมู่บ้านจัดสรร

การแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่ทางสังคม (Social Differentiation) ของชุมชนชนบทในที่นี้ นิยามศัพท์ปฏิบัติการจะใช้ของ Thavinpipatkul ซึ่งหมายถึง หน้าที่และความชำนาญพิเศษทางด้านสังคมในชุมชนชนบทที่กระจายออกไป อันเกี่ยวข้องกับความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับการบำรุงรักษาความสัมพันธ์หรือแรงยึดเหนี่ยวระหว่างกันแบบแผนของค่านิยม และความผาสุกหรือการอยู่ดีกินดีของชาวชนบทหรือคนในหมู่บ้าน หัวข้อต่าง ๆ ที่จะแสดงให้เห็นถึงการแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่ทางสังคมของชุมชนชนบทจะเป็นสิ่งของ เหตุการณ์ กิจกรรม หรือสถาบัน อันเกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ ระเบียบสังคม การควบคุมทางสังคม การมีส่วนร่วมในสังคม และการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในระหว่างสมาชิกของชุมชน การแยกย่อยนี้ก็จะแตกต่างกันไปของระบบย่อย ๆ ในชุมชน ตลอดจนความสนใจและ

กิจกรรมต่าง ๆ ของสมาชิกในชุมชน เช่น การรวมตัวเป็นกลุ่มต่าง ๆ ในชนบท ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการรวมกันเพื่อให้ความช่วยเหลือสมาชิก ทางด้านเทคนิควิชาการต่าง ๆ การให้กู้ยืม ฯลฯ ส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับการอยู่ดีกินดีของสมาชิกในชุมชนตัวอย่างเช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเยาวชน กลุ่มเกษตรกร กลุ่มอาชีพต่าง ๆ ฯลฯ ในแต่ละหมู่บ้านจะมีจำนวนกลุ่มไม่เท่ากัน สิ่งนี้จะเป็นการแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของการแยกย่อยของโครงสร้าง และหน้าที่ทางสังคมของชุมชนชนบทของไทย

ดังนั้นหัวข้อต่าง ๆ ที่จะแสดงให้เห็นถึงการแยกย่อยทางด้านสังคมของชุมชนชนบท จะมีดังนี้คือ

- โรงเรียนประถมศึกษา
- โรงเรียนมัธยมศึกษา
- บ่อน้ำสาธารณะที่ยังใช้ประโยชน์อยู่
- สถานศึกษาในระดับที่สูงกว่ามัธยม
- น้ำใช้ในครัวเรือน (ประปา)
- ไฟฟ้า
- โทรทัศน์
- ศูนย์บริการสาธารณสุขของรัฐ, สถานีอนามัย สำนักงานผดุงครรภ์
- โรงพยาบาลของรัฐ
- ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน
- กลุ่มแม่บ้าน
- กลุ่มเยาวชน
- กลุ่มชาวนา
- กลุ่มพีชไร่
- กลุ่มอาชีพอื่น ๆ
- กลุ่มสหกรณ์

การผสมผสานทางสังคม (Social Integration)

ในการศึกษาวิจัยที่ผ่านมาในเรื่องของการผสมผสานทางสังคม (Social Integration) หรือความเป็นปึกแผ่น (Solidarity) ของชุมชนชนบทในประเทศไทยกำลังพัฒนา จะมีนิยามศัพท์ปฏิบัติการที่คล้ายคลึงกับการแยกย่อยทางด้านโครงสร้างและหน้าที่ ซึ่งจะเป็นการสังเกตจากสิ่งที่มองเห็นได้ เช่น จากวัตถุหรือสัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่แสดงถึงความเป็นปึกแผ่นของชุมชน Young, Spencer และ Flora (1966) ได้ศึกษาความเป็นปึกแผ่นของชุมชนเกษตร 50 ชุมชนในภาคต่าง ๆ ในโลก ซึ่งสเกลจะประกอบด้วย หัวข้อ (item) ที่ "สะท้อนให้เห็นถึงกิจกรรมร่วมกัน จุดศูนย์ขององค์กร ลัทธิหรือความสำนึกร่วมกัน" Moxley (1974) ได้ทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นปึกแผ่นของชุมชน และการยึดมั่นในชาติพันธุ์ และความแตกต่างของชุมชน โดยใช้ชุมชน 50 ชุมชนจาก 54 ชุมชนในละตินอเมริกา สำหรับการวัดแนวความคิดเรื่องการเป็นปึกแผ่นนั้น ในการกำหนดหัวข้อของสเกลมีวัตถุประสงค์ที่จะ "เสนอตัวอย่างของกิจกรรมที่เกิดขึ้นบ่อย ๆ ของชุมชน สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น และพิจารณาถึงสัญลักษณ์ของความเป็นปึกแผ่นที่เกิดขึ้นในชุมชน"

ในการศึกษาการพัฒนาโครงสร้างของหมู่บ้านของชอบ เข้มกลัด ในด้านของความ เป็นปึกแผ่นของหมู่บ้านว่าหมายถึง ระดับหรือปริมาณการแพร่กระจายของสิ่งที่กำหนดใช้เป็นสัญลักษณ์แทนสถาบันที่ชี้ให้เห็นถึงปริมาณของทักษะ ความรู้ และความสามารถของหมู่บ้าน ได้แก่ กิจกรรมของการรวมกลุ่ม รวมทั้งจำนวนครั้งของการร่วมกันประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ของสมาชิกในหมู่บ้านนั้นทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคม ในการศึกษาของชอบ เข้มกลัด ได้เสนอหัวข้อที่ใช้วัดความเป็นปึกแผ่นของหมู่บ้าน มีดังนี้คือ

- คริวเรือนที่เป็นสมาชิกสหกรณ์ประเภทต่าง ๆ
- คริวเรือนที่เป็นสมาชิกลูกเสือชาวบ้าน
- สมาคมผู้ใช้น้ำ
- กลุ่มเยาวชน
- กลุ่มชาวนา
- จำนวนครั้ง/เดือนของการประชุมคณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน

- จำนวนครั้งของการร่วมมือกันจัดงานเทศบาลหรืองานฉลองหมู่บ้านเมื่อปีที่แล้ว
- จำนวนครั้งของการร่วมมือกันจัดงานพิธีกรรมทางศาสนาเมื่อปีที่แล้ว
- จำนวนครั้งของการร่วมมือกันพัฒนาหมู่บ้านของตนเมื่อปีที่แล้ว
- กลุ่มสตรี
- กลุ่มอาชีพต่าง ๆ
- จำนวนครั้งที่ผู้ใหญ่บ้านเรียกประชุมลูกบ้านเมื่อปีที่แล้ว

ผลของการศึกษาของชอบ เข้มก๊ัด ในด้านการเป็นบิกแผ่นของหมู่บ้าน จะประกอบ
ด้วยหัวข้อ ดังนี้

- คร่าวเรือนที่เป็นสมาชิกสหกรณ์
- การประชุมคณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน ตั้งแต่ 1 ครั้ง/เดือนขึ้นไป
- การร่วมมือกันจัดงานเทศกาลประจำปีมากกว่า 1 ครั้งขึ้นไป
- การที่ผู้ใหญ่บ้านเรียกประชุมลูกบ้านมากกว่า 6 ครั้ง/ปี
- กลุ่มเยาวชน
- กลุ่มสตรี
- กลุ่มชานา

ส่วนการศึกษาการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมของชุมชนชนบทในภาคกลาง ของ
ประเทศไทยของ Thavinpipatkul (1983) ได้ให้นิยามศัพท์ปฏิบัติการของการผสมผสาน
ทางสังคม (Social Integration) ว่าหมายถึง "แรงที่ประสานส่วนต่าง ๆ ไม่ว่าจะ เป็น
สมาชิกหรือองค์กรของชุมชนเข้าด้วยกัน แรงนี้อาจสังเกตได้จากการมีอยู่ของสิ่งของ เหตุการณ์
ประชาชาติ กิจกรรม และสถาบันที่เป็นกลไกที่ทำให้เกิดแรงประสานนี้ในชุมชน" และจากข้อ
เสนอที่ว่า รูปแบบของการผสมผสานทางสังคมจะเปลี่ยนแปลงจากการผสมผสานแบบไม่เป็นทาง
การไปสู่แบบที่เป็นทางการ การผสมผสานกันทางสังคมอย่างไม่เป็นทางการ (Informal
Social Integration) ในชุมชนชนบทจะหมายถึง สิ่งของ กิจกรรม เหตุการณ์ หรือสถาบัน
ที่แสดงถึงความเป็นเอกภาพ เช่น ชื่อหรืออาณาบริเวณ วัด ศูนย์รวมของการปะทะสัมพันธ์ การ
เคารพนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของหมู่บ้าน เทศกาลประจำปี ช่วงระยะเวลาเพาะปลูกและเก็บเกี่ยว

ซึ่งจะมีการช่วยเหลือกันระหว่างสมาชิกชุมชน ส่วนการผสมผสานกันทางสังคมอย่างเป็นทางการ (Formal Social Integration) จะหมายถึง การรวมกันด้วยกลไกใหม่ที่เกิดขึ้นเพื่อเชื่อมโยงส่วนต่าง ๆ ที่แยกกันอยู่ของสังคมที่มีความซับซ้อนเข้าด้วยกัน กลไกเหล่านี้ถูกกำหนดขึ้นเพื่อให้ทุก ๆ ส่วนของระบบซึ่งแตกต่างกันและสมาชิกของหมู่บ้านให้มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน อย่างเช่น การร่วมมือกันทำงานพัฒนาชุมชน การประชุมลูกบ้านประจำเดือน การมีการจัดตั้งคณะกรรมการ ซึ่งสมาชิกในหมู่บ้านรู้จักและเป็นที่คาดหวังในหมู่บ้าน และผู้ที่ทำการตัดสินใจในเรื่องของหมู่บ้าน การพัฒนาหมู่บ้าน โรงเรียน และกิจกรรมต่าง ๆ นอกจากนี้กลไกสำหรับการผสมผสานของสังคมอย่างเป็นทางการ อาจจะเป็นกลุ่มสนใจพิเศษ ซึ่งดำเนินการตามความสนใจของสมาชิกและเพื่อวัตถุประสงค์ในการสร้างความสามัคคีในชุมชน กลุ่มเหล่านี้ อาจจะเป็นกลุ่มชั่วคราว หรือกลุ่มที่ถาวร

ดังนั้นจากสิ่งเหล่านี้ Thavinpipatkul จึงได้เสนอหัวข้อซึ่งกำหนดการผสมผสานกันทางสังคมอย่างไม่เป็นทางการและเป็นทางการของชุมชนชนบทในภาคกลางของประเทศไทย มีดังนี้คือ

การผสมผสานทางสังคมอย่างไม่เป็นทางการ

- ศูนย์กลางการปะทะสัมพันธ์ (เช่น ลานวัด หรือบ้านผู้ใหญ่บ้าน)
- เทศกาลประจำปี (เช่น งานวัด)
- การเชื่อถือในเรื่องวิญญาณ ผู้คุ้มครอง
- การเก็บเกี่ยวพืชผลในฤดูเก็บเกี่ยว
- วัด

การผสมผสานทางสังคมอย่างเป็นทางการ

- งานพัฒนาชุมชน
- การประชุมลูกบ้าน (มากกว่า 6 ครั้ง/ปี)
- คณะกรรมการโรงเรียน
- คณะกรรมการวัด

- กลุ่มรักษาความปลอดภัยของหมู่บ้าน
- กลุ่มลูกเสือชาวบ้าน
- กลุ่มอาสาสมัคร (ทั้งกลุ่มอาสาป้องกันชาติหรือกลุ่มอาสารักษาดินแดน)

ผลจากการศึกษาสเกลของ Thavinpipatkul หัวข้อที่แสดงถึงการผสมผสานกันทางสังคมอย่างไม่เป็นทางการและเป็นทางการมีดังนี้

การผสมผสานทางสังคมอย่างไม่เป็นทางการ

- ไม่มีการเก็บเกี่ยวในฤดูเก็บเกี่ยว (ไม่มีการลงแขก)
- ศูนย์กลางการปะทะสัมพันธ์
- การเชื่อถือในเรื่องวิญญาณ สิ่งศักดิ์สิทธิ์
- วัด

การผสมผสานทางสังคมอย่างเป็นทางการ

- การร่วมมือกันเพื่อทำงานพัฒนาชุมชน
- กลุ่มลูกเสือชาวบ้าน
- คณะกรรมโรงเรียน
- คณะกรรมวัด

จากหัวข้อที่ใช้ในการศึกษาเพื่อเสนอแนะทางการผสมผสานทางสังคม หรือความเป็นปึกแผ่นของสังคมนั้น อาจแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่ม คือ ในกลุ่มของ Young, Spencer และ Flora (1966) และ Moxley (1979) และ Thavinpipatkul (1983) จะเป็นหัวข้อซึ่งเกี่ยวกับสิ่งของ เหตุการณ์ กิจกรรม หรือสถาบันซึ่งแสดงถึงการรวมกลุ่มซึ่งสมาชิกจะทำพฤติกรรมไปตามแบบแผน และการรวมกลุ่มกันในแง่ของการติดต่อ การแลกเปลี่ยน การสื่อความหมายระหว่างกัน ในขณะที่ขอบ เข็มกลัด (2522) จะเป็นกิจกรรมและสถาบันซึ่งชี้ให้เห็นถึงการผสมผสานกันในหน้าที่ของชุมชน ในการศึกษาครั้งนี้จะนำทั้ง 2 แนว

ความคิดมาใช้ ซึ่งการผสมผสานกันทางสังคมของชุมชนจะมีนิยามศัพท์ปฏิบัติการว่าหมายถึง " แรงที่ประสานส่วนต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็สมาชิกหรือองค์กรของชุมชนเข้าด้วยกัน แรงนี้อาจสังเกตได้จากการมีอยู่ของสิ่งของ เหตุการณ์ ประชามติ กิจกรรมและสถาบันที่เป็นกลไกที่ทำให้เกิดแรงประสานนี้ในชุมชน" แรงประสานนี้จะเชื่อมโยงส่วนที่แยกย่อยทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมเข้าด้วยกัน และจากการศึกษาทฤษฎีแล้วแนวความคิดในเรื่องการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมของชุมชนนั้น กล่าวว่่า เมื่อชุมชนมีการพัฒนาขึ้น การผสมผสานกันทางสังคมจะมีการพัฒนาไกลแบบใหม่ขึ้น ทั้งนี้ เพราะชุมชนได้มีการแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่มากขึ้น การผสมผสานกันทางสังคมจึงต้องมีรูปแบบที่เป็นทางการ— หรือเป็นการผสมผสานกันทางหน้าที่ขึ้น แต่ถ้าเป็นชุมชนซึ่งมีลักษณะ โครงสร้างง่าย ๆ หรือเป็นชุมชนชนบทดั้งเดิม ลักษณะของการผสมผสานกันทางสังคมจะเป็นแบบไม่มีรูปแบบ หรือไม่เป็นทางการ หรือเป็นการผสมผสานกันทางบรรทัดฐานในสังคม หรือทางการติดต่อสื่อความหมายนั่นเอง

ดังนั้น นิยามศัพท์ปฏิบัติการของคำว่า การผสมผสานกันทางสังคมอย่างไม่เป็นทางการ (Informal Social Integration) ในชุมชนชนบทจะหมายถึง สิ่งของ เหตุการณ์ กิจกรรม หรือสถาบันที่แสดงถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสมาชิกในชุมชน ซึ่งลักษณะของการผสมผสานจะเป็นไปแบบง่าย ๆ ไม่เป็นทางการ การติดต่อระหว่างกันจะไม่มีรูปแบบ สมาชิกจะผูกพันกันทางด้านจิตใจ เช่น ความเชื่อที่เหมือนกัน ช่วยเหลือพึ่งพากัน มีพฤติกรรมที่เป็นไปตามบรรทัดฐานของสังคม และมีการแลกเปลี่ยน การสื่อความหมาย และการติดต่อที่เหมือนหรือคล้ายคลึงกันระหว่างสมาชิกในชุมชน อาจกล่าวได้ว่า การผสมผสานกันทางสังคมแบบไม่เป็นทางการนี้มักจะมีชุมชนชนบทดั้งเดิม ซึ่งยังคงยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ หรือเรื่องของการศาสนาและความเชื่อต่าง ๆ

การผสมผสานกันทางสังคมอย่างเป็นทางการ (Formal Social Integration) จะหมายถึง กลไกต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นใหม่เพื่อเชื่อมโยงส่วนต่าง ๆ ของชุมชนหรือสังคมที่สลับซับซ้อนเข้าด้วยกัน ทั้งนี้เพราะเมื่อสังคมหรือชุมชนพัฒนาขึ้นก็จะมีการแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่ทางเศรษฐกิจและสังคมมากขึ้น ดังนั้น รูปแบบของการผสมผสานจึงต้องเปลี่ยนแปลงไปด้วยเป็นการผสมผสานกันทางหน้าที่ ซึ่งจะมีรูปแบบและเป็นทางการมากขึ้น สมาชิกจะผูกพัน

กันเพราะหน้าที่ ลักษณะแบบนี้มักจะเกิดขึ้นในชุมชนเมืองหรือชุมชนสมัยใหม่ที่สมาชิกในชุมชนมีความหลากหลายทางด้านอาชีพมากขึ้น

จากนิยามศัพท์ปฏิบัติการ การศึกษาครั้งนี้ได้กำหนดหัวข้อซึ่งแสดงถึงการผสมผสานกันทางสังคมอย่างไม่เป็นทางการและเป็นทางการ ซึ่งมีดังต่อไปนี้คือ

การผสมผสานทางสังคมอย่างไม่เป็นทางการ

- ศูนย์กลางของการปะทะสัมพันธ์ (เช่น ลานวัด บ้านผู้ใหญ่บ้าน โรงเรียน)
- เทศกาลประจำปี (เช่น งานวัด งานเทศกาล ฯลฯ)
- การเคารพบูชา ความเชื่อถือในเรื่องของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ
- การเก็บเกี่ยวพืชผลในช่วงเก็บเกี่ยว
- วัด ศาลเจ้า สำนักสงฆ์ โบสถ์คริสต์ มัสยิด

การผสมผสานทางสังคมอย่างเป็นทางการ

- งานพัฒนาชุมชน
- การประชุมลูกบ้าน (มากกว่า 6 ครั้ง/ปี)
- คณะกรรมการวัด ศาลเจ้า โบสถ์คริสต์ มัสยิด และสำนักสงฆ์
- คณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน
- คณะกรรมการพัฒนาโรงเรียน
- กลุ่มลูกเสือชาวบ้าน
- กลุ่มอาสาสมัคร เพื่อรักษาความปลอดภัยของหมู่บ้าน
- กลุ่มอาสาสมัคร เพื่อการพัฒนาหมู่บ้าน

วิธีการเก็บข้อมูลและอุปกรณ์

ในการศึกษาการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของการแยกย่อยของโครงสร้าง และหน้าที่ และการผสมผสานทางสังคมของชุมชนชนบทในประเทศกำลังพัฒนานั้น การรวบรวมข้อมูลจะต้อง

ใช้ทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งนี้เพราะข้อมูลทางอ้อมซึ่งได้จากแหล่งต่าง ๆ นั้นไม่เพียงพอ จำเป็นจะต้องอาศัยการสังเกตโดยผ่านรูปแบบของสถาบันต่าง ๆ ในชุมชนที่สามารถใช้เป็นตัวแทนของการศึกษาการแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่และการผสมผสานทางสังคมในชุมชนนั้น ซึ่งอาจจะเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น เหตุการณ์ กิจกรรม และสถาบันต่าง ๆ ของชุมชนซึ่งเป็นที่รู้จัก และยอมรับกันอย่างกว้างขวางในชุมชน ดังนั้นในการศึกษาคั้งนี้จึงใช้การสัมภาษณ์โดยการให้แบบสอบถามเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและเชื่อถือได้

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถามซึ่งผู้วิจัยได้สร้างขึ้นจากวิธีวัด หัวข้อ และคำจำกัดความต่าง ๆ และจากการสำรวจหาข้อมูลเบื้องต้นในพื้นที่ศึกษา ลักษณะของแบบสอบถามจะแบ่งเป็น 2 ตอนคือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของหมู่บ้าน ซึ่งประกอบด้วยจำนวนครัวเรือน ประชากร อาชีพหลัก การนับถือศาสนา ผลผลิตหลัก/ไร่ ระยะห่างระหว่างหมู่บ้านถึงอำเภอ จังหวัด และระยะเวลาที่ใช้ที่ตั้งของหมู่บ้านอยู่ในเขตการบริหารใด

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของหมู่บ้าน ในส่วนนี้จะเป็นการถามด้านการแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่ทางเศรษฐกิจ ซึ่งประกอบไปด้วยหัวข้อ (Item) ทางด้านการผลิต การกระจายผลผลิตและการบริโภคสินค้าและบริการ การแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่ทางสังคม การผสมผสานทางสังคมอย่างไม่เป็นทางการและเป็นทางการ (ตั้งแต่ข้อ 1-68) ส่วนในข้อ 69 เป็นข้อมูลด้านความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อการเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้านในช่วง 10-20 ปีที่ผ่านมา

การทดลองใช้แบบสอบถาม

ก่อนที่จะทำการเก็บข้อมูล ได้นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นไปทดสอบ (pretest) กับ ประชากรตำบลอ่างศิลา อำเภอเมืองชลบุรี จำนวน 5 หมู่บ้าน จากนั้นได้นำมาปรับปรุง คำถาม ตลอดจนขยายข้อความเพื่อให้ผู้ตอบแบบสอบถามสามารถเข้าใจได้ในกรณีที่ส่งไปให้ตอบเอง นอกจากนี้ยังได้เพิ่มเติมหัวข้อที่แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมของชุมชน เพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับพื้นที่ และเมื่อทำการแก้ไขปรับปรุงเรียบร้อยแล้ว จึงได้นำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล (แบบสอบถามดูภาคผนวก ค)

การรวบรวมข้อมูล

การรวบรวมข้อมูลเพื่อประกอบการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ ไปสัมภาษณ์ประชากรที่เป็นกลุ่มตัวอย่างด้วยตนเองและผู้ร่วมวิจัย (ทั้งปริญญาตรีและปริญญาโท จำนวน 8 คน) โดยที่ได้ชี้แจงรายละเอียดต่าง ๆ ตามกระบวนการวิจัยจนเป็นที่เข้าใจอย่างถูกต้อง หมู่บ้านที่สัมภาษณ์ ได้แก่ หมู่บ้านซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างในอำเภอเมือง อำเภอพนัสนิคม อำเภอพานทอง อำเภอบ้านบึง อำเภอสัตหีบ อำเภอสรีราชา อำเภอบางละมุง และได้บรรณาการ (manual editing) ในวันที่ทำการรวบรวมเพื่อความถูกต้องและเชื่อถือได้ของข้อมูล ส่วนอำเภอบ่อทองและหนองใหญ่ใช้การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการส่งแบบสอบถามไปให้ผู้ตอบแบบสอบถามกรอกข้อความเอง ทั้งนี้เพราะทั้ง 2 อำเภอที่อยู่ไกลและเข้าถึงยาก

นอกจากการเก็บข้อมูลปฐมภูมิแล้ว ในการรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ ซึ่งเป็นข้อมูลทั่วไป เกี่ยวกับกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม ฯลฯ นั้นจะรวบรวมจากส่วนกลาง คือจากกระทรวงมหาดไทย กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานสถิติแห่งชาติ สถาบันพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และที่สำคัญคือ สำนักผังเมือง กระทรวงมหาดไทย ส่วนภูมิภาค คือ ศาลากลางจังหวัดชลบุรี และที่ว่าการอำเภอต่าง ๆ ในจังหวัดชลบุรี

ผู้ตอบแบบสอบถาม

ในการศึกษาครั้งนี้หน่วยของการวิเคราะห์ (unit of analysis) ได้แก่ หมู่บ้าน ดังนั้นจะมีผู้ตอบแบบสอบถาม 1 คนต่อ 1 หมู่บ้าน และคำถามในแบบสอบถามส่วนใหญ่จะไม่ยาก มีบางคำถามที่จะต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจเรื่องราวภายในหมู่บ้านพอสมควร ด้วยเหตุนี้ผู้ตอบแบบสอบถามที่จะเลือกจะได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หรือชาวบ้านธรรมดา ซึ่งอาศัยอยู่ในหมู่บ้านเป็นระยะเวลาานพอสมควร

จากจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด 63 คน มีกำนัน 5 คน ผู้ใหญ่บ้าน 49 คน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน 3 คน และชาวบ้านธรรมดา 6 คน และในบรรดาเจ้าหน้าที่ของรัฐทั้ง 57 คนนี้มีผู้ที่อยู่ในตำแหน่งเป็นเวลา 15 ปีขึ้นไป จำนวน 8 คน ระหว่าง 5-15 ปี จำนวน 28 คน น้อยกว่า 5 ปี 21 คน ผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด 63 คนนี้ 48 คนอาศัยอยู่ในหมู่บ้านนานกว่า 30 ปีขึ้นไป 15 คนอาศัยอยู่นาน 10-30 ปี มีเพียง 1 คน ที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านเป็นเวลา น้อยกว่า 10 ปี ด้วยเหตุนี้ข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้ทำการศึกษาโดยสัมภาษณ์จากผู้ตอบแบบสอบถามเหล่านี้ อาจกล่าวได้ว่าเป็นข้อมูลที่ได้จากแหล่งที่เชื่อถือได้

ลักษณะโดยทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

ลักษณะโดยทั่วไปของหมู่บ้านซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ จำนวนครัวเรือนและประชากร (โดยประมาณ) การนับถือศาสนา อาชีพหลักที่สำคัญ ผลผลิตหลักและผลผลิต/ไร่ เขตการปกครอง ดังนี้

1. จำนวนครัวเรือนและประชากร จากตารางที่ 5.1 สรุปได้ว่าชุมชนชนบทหรือหมู่บ้านในจังหวัดชลบุรีนั้น ครัวเรือนร้อยละ 84 เป็นครัวเรือนขนาด 30-300 ครัวเรือน ร้อยละ 12 เป็นครัวเรือนขนาด 301-600 หลังคาเรือน และมีเพียงร้อยละ 3 เป็นครัวเรือนขนาด 600 ครัวเรือนขึ้นไป ส่วนประชากรนั้น ร้อยละ 82 ชุมชนมีประชากรระหว่าง 150-1500 คน ร้อยละ 11 อยู่ในระหว่าง 1501-3000 คน และ 3000 คนขึ้นไปมีเพียง

ร้อยละ 6 ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าชุมชนชนบทของชลบุรีนั้นมีครัวเรือนเฉลี่ยระหว่าง 30-300 ครัวเรือน และมีประชากรเฉลี่ยระหว่าง 150-1,500 คน

ตารางที่ 5.1 อัตราส่วนร้อยละของจำนวนครัวเรือนและประชากร

จำนวนครัวเรือนและจำนวนประชากร	จำนวน	ร้อยละ
<u>จำนวนครัวเรือน</u>		
30-300 ครัวเรือน	53	84.13
301-600 ครัวเรือน	8	12.70
600 ครัวเรือนขึ้นไป	2	3.17
รวม	63	100.00
<u>จำนวนประชากร</u>		
150-1,500 คน	52	82.54
1,501-3,000 คน	7	11.11
3,000 คนขึ้นไป	4	6.35
รวม	63	100.00

2. การนับถือศาสนา จากการศึกษพบว่าชาวชนบทส่วนใหญ่ นับถือศาสนาพุทธมากที่สุด รองลงมาคือ ศาสนาอิสลาม และศาสนาคริสต์ที่เป็นอันดับสาม ซึ่งสอดคล้องกับสภาพโดยทั่วไปในจังหวัดชลบุรีดังกล่าวมาแล้วข้างต้นอันมีวัดทางพุทธศาสนามากที่สุด รองลงมาคือ มัสยิดของอิสลาม และโบสถ์คริสต์ ตามลำดับ

3. อาชีพหลัก ประชากรของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอาชีพหลักทางการเกษตร ซึ่งได้แก่ ทำนา ทำไร่ ทำสวน เป็นอัตราร้อยละ 87 รองลงมาคือ อาชีพรับจ้าง (ในไร่นา ไร่องาน) ร้อยละ 9 อาชีพรับราชการและค้าขาย ร้อยละ 1 เท่ากัน และถึงแม้ว่าประชากรในกลุ่มตัวอย่างจะมีอาชีพหลักไม่ใช่อาชีพเกษตรกรรม แต่จะมีอาชีพรองเป็นการเกษตร

ตารางที่ 5.2 อัตราส่วนร้อยละของการประกอบอาชีพหลัก

อาชีพหลัก	จำนวน	ร้อยละ
ทำนา ทำไร่ ทำสวน	55	87.30
รับจ้าง	6	9.52
รับราชการ	1	1.59
ค้าขาย	1	1.59
อื่น ๆ (จักสาน อุตสาหกรรม)	-	-
รวม	63	100.00

4. ผลิตผลหลักและผลิตผล/ไร่ ผลิตผลหลักที่สำคัญในภาคเกษตรกรรมของชุมชนชนบทที่ทำการศึกษาคือ ข้าวและมันสำปะหลัง และมีการปลูกอ้อยและข้าวโพดบ้างพอสมควร โดยที่ผลิตผลข้าว/ไร่ เฉลี่ยประมาณ 30-50 ถังต่อไร่ และผลิตผลมันสำปะหลัง/ไร่ เฉลี่ยประมาณ 30-40 หาบ/ไร่ ผลิตผลอ้อยได้เฉลี่ยประมาณ 6-8 ตัน/ไร่

5. เขตการปกครอง หมู่บ้านที่ทำการศึกษามีจำนวน 63 หมู่บ้านนี้ 49 หมู่บ้านไม่ได้อยู่เขตสุขาภิบาล 11 หมู่บ้านอยู่ในเขตสุขาภิบาล และ 3 หมู่บ้านที่มีพื้นที่บางส่วนอยู่ในเขตสุขาภิบาล